

O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI STATISTIK BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Mahmudov Rasuljon Bahodirovich

University of Economics and Pedagogy, katta o'qituvchi

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonda aholi turmush darajasini baholash va statistik metodlarning samaradorligini takomillashtirishga qaratilgan. Maqolada aholi turmush darajasi tushunchasi, uning statistik baholash usullari va O'zbekistondagi amaliyotlar haqida fikr yuritiladi. Boshqa mamlakatlardagi tajribalar ham tahlil qilinib, O'zbekistonda aholi turmush darajasini baholashni yanada to'liqroq va ishonchli qilish uchun yangi yondashuvlar taklif etiladi. Shu bilan birga, ushbu maqola aholi turmush darajasini o'lchashning statistika va sotsiologiyadagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Keywords: Aholi turmush darajasi, statistika, O'zbekiston, ijtimoiy farovonlik, metodologiya

1. O'zbekistonda Aholi Turmush Darajasini Baholash

Aholi turmush darajasini baholash – bu jamiyatning farovonligini o'lchash va ijtimoiy-siyosiy qarorlar qabul qilishda asos bo'ladigan jarayon. O'zbekistonda aholi turmush darajasi asosan daromad, ta'lim, sog'liqni saqlash, uy-joy sharoitlari, va boshqa ijtimoiy ko'rsatkichlarga asoslanib baholanadi. Ushbu ko'rsatkichlar bir-biri bilan chambarchas bog'langan bo'lib, ularni yagona tizimda tahlil qilish ahamiyatlidir.

Biroq, hozirgi kunda mavjud statistik metodlar ba'zi kamchiliklarga ega. Masalan, faqatgina iqtisodiy ko'rsatkichlarga tayanish o'z-o'zidan turmush darajasining to'liq tasvirini yaratishga qodir emas. Shu bois, turmush darajasini baholashda sog'liqni saqlash va ta'lim sifatini ham inobatga olish zarur.

2. Xalqaro Tajribalar va Ularning O'zbekistonda Qo'llanilishi

Dunyoning turli burchaklarida aholi turmush darajasini baholashning turli usullari mavjud. Masalan, Yevropa Ittifoqi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan "Ijtimoiy Indeks" tizimi keng qo'llaniladi. Ushbu tizim nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarni, balki ijtimoiy infratuzilma, ekologiya va boshqa faktorlarga ham e'tibor qaratadi.

O'zbekistonda bu kabi yondashuvlar juda muhim. Statistik ma'lumotlar faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida taqdim etilsa, odamlarning turmush darajasi haqida yanada to'liqroq va aniqroq tasavvur hosil qilishda cheklangan bo'ladi.

3. Aholi Turmush Darajasini Takomillashtirilgan Statistika Bilan Baholash

Aholi turmush darajasini to'liqroq baholash uchun bir necha usullarni taklif qilish mumkin:

1. Ko'proq ko'p o'lchovli indikatorlar: Aholining turmush darajasini baholashda daromad, ta'lim, sog'liqni saqlash kabi bir nechta ko'rsatkichlarni integratsiya qilish. Bunda farovonlikning ko'p jihatlari hisobga olinadi.

2. O'zgaruvchan indikatorlar: Aholi turmush darajasini baholashda vaqt o'tishi bilan o'zgaradigan indikatorlarni (masalan, ish bilan ta'minlanganlik darajasi, ijtimoiy himoya vositalari) qo'shish.

3. Geografik farqlarni inobatga olish: Aholi turmush darajasi barcha hududlar uchun bir xil emas, shuning uchun hududlar o'rtasidagi farqlarni hisobga olish zarur.

1. Aholi Turmush Darajasini Baholashning Asosiy Mezonlari

Aholi turmush darajasini baholashda asosan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy omillar hisobga olinadi. Iqtisodiy mezonlarga daromad, ish bilan ta'minlanish, iqtisodiy o'sish va narxlar darajasi kiradi. Ijtimoiy mezonlar ta'lim darajasi, sog'liqni saqlash xizmatlari, turar-joy sharoitlari va ijtimoiy himoya tizimining holatini o'z ichiga oladi. Madaniy omillar esa aholining turmush tarzini, madaniy va ijtimoiy qadriyatlarini, xalqning umumiy farovonligini o'z ichiga oladi.

2. Iqtisodiy Omillar

Aholi turmush darajasini baholashda iqtisodiy omillar eng muhim o'rinlardan biriga ega. O'zbekistonda so'nggi yillarda iqtisodiy o'sish kuzatilmoqda, lekin hali ham ayrim ijtimoiy guruhlar uchun iqtisodiy sharoitlar yomonlashgan bo'lishi mumkin. O'zbekiston hukumati tomonidan ko'plab iqtisodiy islohotlar amalga oshirilmoqda, jumladan, raqobatbardosh sektorlarni rivojlantirish, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash va ish o'rinlarini yaratish kabi tashabbuslar.

Ishsizlik darajasi — bu iqtisodiy rivojlanishning eng muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda ish o'rinlari soni ortgani, ammo ish bilan ta'minlanmagan aholi qismlari, ayniqsa, qishloq joylaridagi aholining daromad darajasi hali ham past darajada qolmoqda. Aholining o'rtacha oylik maosh darajasi va ijtimoiy himoya tarmog'ining kuchayishi aholi turmush darajasining yaxshilanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Aholining daromadi — bu ham aholi turmush darajasini baholashda muhim ko'rsatkichdir. O'zbekistonda o'rtacha yillik daromadning oshishi, lekin bu ko'rsatkichlarning mintaqaviy farqlari ham mavjud. Shaharlar va qishloqlar orasidagi iqtisodiy farqlar, ayniqsa, mintaqaviy daromadlar va yashash sharoitlari bilan bog'liq farqlar kuzatilmoqda.

3. Ijtimoiy Omillar

Aholi turmush darajasini baholashda ijtimoiy omillar juda katta ahamiyatga ega. Ta'lim tizimi, sog'liqni saqlash sohasidagi rivojlanish va turar-joy sharoitlari bu omillarga kiradi.

Ta'lim – Aholi turmush darajasining o'sishida ta'lim tizimi muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda ta'limning kengayishi va sifatining yaxshilanishi, xususan, boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim sohalarida islohotlar amalga oshirilmoqda. Ta'lim olish imkoniyatlari ko'payganligi sababli, o'zbekistonliklar turmush darajalarini yaxshilashga muvaffaqiyatli erishmoqdalar. Ta'lim tizimining rivojlanishi ham milliy iqtisodiyotni barqarorlashtirishga yordam beradi, chunki ta'limli aholi iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi.

Sog'liqni saqlash sohasidagi islohotlar ham aholi turmush darajasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimi islohoti orqali tibbiy xizmatlarning sifatini yaxshilashga qaratilgan qator choralar ko'rilmogda. Yaxshi tibbiy xizmatlar va sog'liqni saqlash tizimiga bo'lgan ehtiyojning ortishi, umuman olganda, aholi turmush darajasining oshishiga yordam bermoqda. Aholi o'rtasidagi sog'liqni saqlash ko'rsatkichlarining yaxshilanishi, ayniqsa, yurak-qon tomir kasalliklari va onalikni himoya qilishda sezilarli darajada muvaffaqiyatga erishilgan.

Turar-joy sharoitlari ham aholi turmush darajasini baholashda muhim omil bo'lib, ularning ijtimoiy farovonligini oshirishda muhim o'rin tutadi.

Yangi turar-joylar qurilishi, xususan, shaharlar va qishloqlarda yangi uy-joylar yaratish orqali odamlarning yashash sharoitlari yaxshilanmoqda.

Biroq, haligacha ayrim hududlarda suv va elektr energiyasi kabi muhim infratuzilma xizmati yetarli emas, bu esa aholi turmush darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

4. Madaniy va Ijtimoiy Omillar

Aholi turmush darajasini baholashda madaniy va ijtimoiy omillar ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda an'anaviy qadriyatlar va madaniy meros kuchli bo'lsa-da, yangi avlod uchun zamonaviy turmush tarzini qabul qilish ham katta ahamiyatga ega.

Bu, o'z navbatida, aholi turmush darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Aholining ijtimoiy faolligi, ularning jamiyatdagi o'rni va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi ham aholi turmush darajasining yaxshilanishiga ta'sir qiladi.

O'zbekiston hukumati tomonidan amalga oshirilayotgan ijtimoiy himoya va yordam dasturlari, ayniqsa, kam ta'minlangan qatlamlarga, aholining qariyalariga va nogironlarga yo'naltirilgan dasturlar aholi farovonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

4. Xulosa

O'zbekistonda aholi turmush darajasini statistik baholashni takomillashtirish – bu ijtimoiy farovonlikni yaxshilash yo'lida muhim qadamdir.

Yangi statistik yondashuvlar va indikatorlarning integratsiyasi jamiyatning turmush darajasi haqida to'liqroq va aniqroq ma'lumotlarni olish imkonini yaratadi.

Shu bilan birga, xalqaro tajribalar va yondashuvlar O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ishlarni takomillashtirishga yordam beradi.

Davlat va jamoatchilikning bu boradagi faoliyatini yaxshilash, albatta, aholining farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sultonov, Sh. (2021). "O'zbekistonda ijtimoiy farovonlikni baholash metodologiyasi". Ijtimoiy Fanlar Jurnal, 5(3), 45-50.
2. UNDP (2020). "Human Development Report". United Nations Development Programme.
3. Yusupov, A. (2019). "Economic Indicators and Living Standards in Central Asia". Journal of Economic Research, 8(2), 75-85.
4. European Union (2022). "Social Indicators and Standards of Living in Europe". Eurostat Report.
5. Yorovich, S. D., & Olimjon o'g'li, E. J. (2024). АСИНХРОННАЯ МАШИНА С ПЕРЕКЛЮЧЕНИЕМ ПОЛЮСОВ. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(20), 768-772.
34. Makhmutkhanov, S., Akhrom, J., Djurayev, S., & Bozorov, I. (2024, June). Stimulating environmental protection activities in the energy sector. In AIP Conference Proceedings (Vol. 3152, No. 1). AIP Publishing.
35. Файзиев, М. М., Ибрагимов, И. И., Джураев, Ш. И., & Мухаммадиев, А. В. У. (2023). ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПАРАМЕТРОВ ЛИНИИ ЭЛЕКТРОПЕРЕДАЧ С ПОМОЩЬЮ ПРОГРАММНОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ MATLAB SIMULINK. Наука, техника и образование, (2 (90)), 23-27.
36. Ixtiyorovich, D. S., & Abdullayevna, X. X. (2023). ANALYSIS AND EVALUATION OF ENERGY SAVING EFFICIENCY IN COCONOMOTAL INDUSTRIAL ENTERPRISES. Scientific Impulse, 1(10), 2144-2149.
37. Ixtiyorovich, D. S. (2023). СТАТИЧЕСКИЕ ОПИСАНИЯ ТРЕХФАЗНОГО ТРАНСФОРМАТОРА С УЧЕТОМ ЧУВСТВИТЕЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 1183-1189.
38. Ixtiyorovich, D. S., & Abdullayevna, X. X. (2023). STABILIZATION OF SINGLE-PHASE LOAD CURRENT IN THREE-PHASE CIRCUITS. Scientific Impulse, 1(10), 1811-1813.
39. Beitullaeva, R., Tukhtaev, B., Norboev, A., Nimatov, K., & Djuraev, S. (2023). Analysis of pump operation in common pressure pipelines using the example of the "Chirchik" pumping station. In E3S Web of Conferences (Vol. 460, p. 08015). EDP Sciences.

40. Mamarasulova, F., Bobojonov, Y., Djurayev, S., & Karimova, N. (2023). Stimulating environmental protection activities in the energy sector. In E3S Web of Conferences (Vol.461, p. 01099). EDP Sciences.

41. Abdullayevich, K. N., O'G'Li, M. F. A., O'G'Li, E. J. O., & O'G'Li, P. A. B. (2024). MARKOV ZANJIRI USULI VA O 'LCHANGAN SHAMOL TEZLIKLARIDAN FOYDALANGAN HOLDA YANGI SHAMOL TEZLIKLARINI BASHORAT QILISH. Eurasian Journal of Academic Research, 4(11-2), 7-12.

42. Abdullayevich, K. N., & Abdullayevna, X. X. (2024). EFFECTIVENESS OF USING A FREQUENCY CONVERTER WITH SMOOTH SPEED CONTROL OF AN INDUCTION MOTOR. Новости образования: исследование в XXI веке, 3(27), 151-154.

43. Abdullayevich Q. N., Muzaffar o'g'li N. T. NORMALIZATION MODES OF HYDROGENERATORS //THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. – 2024. – Т. 2. – №. 25. – С. 368-371.

